

Intervju/1.22

Alenka Černelič Krošelj

MOJ NAČIN ŽIVLJENJA JE INTENZIVEN

IZ OČI V OČI S PROF. DR. JANEZOM BOGATAJEM -
Murkovim nagrajencem za leto 2002

Izveček

Prof. dr. Janez Bogataj, predavatelj na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete na Univerzi v Ljubljani, je novembra leta 2003 prejel najvišje slovensko etnološko priznanje, Murkovo nagrado za leto 2002. Nagrado je prejel: »za dolgoletno prizadevanje za uveljavitev etnologije na znanstvenem, številnih strokovnih in aplikativnih področjih, za mnogostransko pedagoško delo in izjemne dosežke pri promociji kulturne dediščine«. (Slavec Gradišnik 2004, 114)

Predmet (fokus) pogovora je način življenja preučevalca in razlagalca načina življenja, pomen te nagrade, njegovo delo na raznovrstnih področjih s poudarkom na pedagoškem delu, delu v stroki in vlogi etnologije in njene aplikativnosti (uporabnosti) v sodobnosti, njegovo aktivno delo v Slovenskem etnološkem društvu in njegov pogled na našo strokovno znanstveno publikacijo – Glasnik SED, katere urednik je bil od leta 1975 do 1981.

Abstract

Prof. dr. Janez Bogataj is a lecturer at the Department of ethnology and cultural anthropology of the faculty of Arts, University of Ljubljana. In November 2003 he received the highest Slovenian ethnological award the Murko award for the year 2002. He received the award "for the long-term endeavour for the recognition of ethnology in the scientific, numerous professional and applied fields, for the versatile pedagogic work and the outstanding results with the promotion of cultural heritage (Slavec Gradišnik 2004, 114). The focus of the interview is the way of life of the researcher and describer of the way of life, the importance of this award, his work in various fields with the emphasis on the pedagogical work, work in the profession and the role of ethnology and its applied sub-field in contemporary times, his active work in the Slovene ethnological society and his point of view on our professional magazine – The Bulletin of the Slovenian Ethnological Society, the editor of which he was between the years 1975 and 1981.

»Etnologija je način življenja. To ni neka stroka, s katero se boš kar tako ukvarjal – to te mora prežemati do konca.«

Odlomek enega izmed odgovorov prof. dr. Bogataja naj bo uvod v branje pogovora ob kavi v bližini Zavetiške 5 (Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo), v torek, 29. junija 2004.

Murkova nagrada za leto 2002 »za dolgoletno prizadevanje za uveljavitev etnologije na znanstvenem, številnih strokovnih in aplikativnih področjih, za mnogostransko pedagoško delo in izjemne dosežke pri promociji kulturne dediščine« (Slavec Gradišnik 2004, 114) je bila dober »razlog« za pogovor. Tudi zato, ker je bil zadnji z njim v Glasniku SED objavljen leta 1986. (Križnar 1986, 1-8)

Najprej o Murkovi nagradi. Ne gre za nagrado za življenjsko delo, kar je seveda še prezgodaj, ampak za nagrado za dosežke v stroki na različnih področjih.

Zelo sem presenečen, da ste to tako formulirali. Rekli ste, da je za nagrado za življenjsko delo še prezgodaj. Presenečen sem, da vi, ki ste predstavnica najmlajše generacije, tako razmišljate, ker tako ponavadi razmišljajo najhujši tradicionalisti na Slovenskem. Na Slovenskem vse nagrade, ne samo Murkova, prihajajo prepozno. Saj ni rečeno, da moraš biti z eno nogo že v krsti, da si šele potem upravičen do nagrade(!). To je povsem zgrešeno. Nagrado moramo dati človeku takrat, ko je vitalen in ko mu stroka oziroma podeljevalci nagrade z njo dajo potrditev. Nagrada je dobrodošla takrat, ko je človek sredi najbolj vitalnega obdobja, ko ima za sabo že nekaj opravljenega dela in mu stroka s tem pove ali potrdi, da je zadovoljna, da stopa po poti, po kateri stopa.

Čeprav, kadar govorimo o življenjskem delu, pojmujeemo to kot nekaj »dokončnega«.

Ja, formulacija je neumna. Poglejte, Prešernove nagrade – to je fenomen, ki ga je treba obdelati z etnološkega zornega kota – v zadnjem času dobivajo ljudje za eno knjigo ali eno umetniško stvaritev, kar pomeni, da se je tudi tam marsikaj spremenilo. Če pogledate Prešernove nagrajence od obdobja po drugi svetovni vojni do danes, so nekateri, zlasti pisci, če zanemarimo družbenopolitični kontekst, dobili nagrade tudi po dvakrat, in to takrat, ko so bili najbolj vitalni in takrat, ko so že tako rekoč odhajali. Krivično pa je, da je moral Lojze Kovačič prej umreti, preden je, res že drugič, dobil Kresnika. Okoli tega le toliko, saj se na Slovenskem o teh zadevah zelo težko razpravlja brez

evforičnih odzivov..

Glede na to, da je to intervju za Glasnik, ga izkoriščam za zahvalo vsem kolegom, ki so soglašali, da se ta nagrada podeli meni. To mi veliko pomeni, konec koncev je to prvo priznanje, ki sem ga v stroki dobil doma. Ne bom našteval, bi pa rad le omenil, da sem dobil veliko priznanj v tujini ali pa od tujih organizacij in društev. Doma pa je to prvo strokovno priznanje.

Bili ste tudi predsednik komisije za Murkove nagrade pri Slovenskem etnološkem društvu. Tudi tu ni še nihče dobil nagrade večkrat.

Mislim, da je kolega Hazler dvakrat dobil priznanje.

Priznanje da, ne pa nagrade. Letos smo na Občnem zboru SED potrdili nov pravilnik, ki uvaja Murkovo listino, katere zagovornik ste tudi vi, saj gre za nagrade t. i. ljubiteljskim etnologom, posameznikom ali društvom in ljubiteljskim ustanovam.

Zdi se mi zelo dobro, da stroka svojo pozicijo navzven bolj natančno artikulira. Med vsemi temi vedami—recimo zgodovinskimi, smo mi specifična veda in moramo še toliko bolj skrbeti za kontakt z ljudmi, z drugimi strokami. Mislim, da bo ta lista to odlično omogočala. Seveda pa moramo tu preseči tisto ozkost, ki je bila značilna za desetletja po vojni, ko se je kot komuniciranje vede pojmovalo predvsem komuniciranje z raznimi ljudskimi ustvarjalci, pravljicarji itn. To smo presegli, čeprav ne mislim, da je to nekaj slabega, ampak dejstvo je, da so drugi časi in da se je stroka fenomenalno razširila na najrazličnejša področja; to širino je treba ob podeljevanju listine imeti pred očmi. Zelo smotno se mi zdi tudi to, da se podelitev Murkove nagrade seli iz kraja v kraj. Da smo zastopani po celotnem slovenskem ozemlju in da se dogodek tudi primerno medijsko podpre.

Na podelitvi v Rogaški Slatini novembra 2003 ste, tako kot študentom na predavanjih, terenskih vajah in ob drugih priložnostih, povedali, da je za vas etnologija način življenja in ne nekaj, kar počnete tako mimogrede ali od sedmih do treh. Zato bi vas rada vprašala, kakšen je vaš način življenja?

Tega vprašanja sem zelo vesel, ker se, kadar koli me kdo prosi za intervju, bojim, da me bo spraševal konvencionalne stvari. Imamo vsaj dva tipa intervjujev, prvi je strokovno usmerjen, drugi pa k človeku. To vprašanje sodi v ta drugi kontekst. Moj način življenja je, če ga označim z eno besedo, zelo intenziven. To pomeni, da je maksimalno zapolnjen. Po naravi sem zelo discipliniran človek in moji urniki, dnevni, tedenski, mesečni in letni so zelo natančno definirani. Moram povedati, da sem imel nekaj vzornikov v sami vedi — v naši stroki je kar nekaj zelo urejenih ljudi — recimo pokojnega Nika Kureta, prava zvezda na tem področju je Zmaga Kumer, tudi Mirko Ramovš, pa še kdo.

Zelo nerad naštevam imena, ker je v naši stroki kdo zelo hitro užaljen, če ga ne omeniš. To kar ste navedli, da sem izjavil v Rogaški Slatini, dejansko drži. Tudi doma, ko se zberemo z otroki, kar je vedno bolj poredko, se tudi pri kosilu vedno

pošalijo in rečejo: 'Zdaj bo pa naš etnolog nekaj povedal o teh stvareh.' To je en krasen poklic. Ko sem maturiral oziroma že v gimnaziji, ko sem razmišljal, kaj bi študiral — nihal sem med zgodovino in slikarstvom — sem hitro vedel, da je ta stroka lahko sinteza vseh tistih hobijev in talentov, ki sem jih skušal razvijati. Kaj bi rekel — moji dnevi so intenzivni.

Imate srečo, ker je vaš teren »doma«.

To je pa povsem stvar organizacije življenja in raziskovalnega dela. Trdno sem prepričan, da bi, če bi se ukvarjal recimo z Grmičarji, tudi tam tako izgledalo. Potem bi moje življenje potekalo drugače, ne bi sedela tukaj, ampak nekje drugje, na drugem koncu sveta. Odločil sem se pač za kulturo svoje države in svojega naroda, in jasno, da ima to določene prednosti ali pa tudi ne. Malokdo od mojih kolegov ve, da pri meni ob enajstih zvečer zvoni telefon in me kličejo ljudje z vseh koncev Slovenije. Marsikdo ima čez vikend doma mir, jaz ga pa nimam. Kličejo me, recimo, tudi v nedeljo ob osmih zjutraj in me sprašujejo določene stvari. Tudi v stroki nekateri vidijo samo zunanje stvari, ne vidijo pa ozadja. To je kompliciran sistem, ki ga moraš vzdrževati — kar seveda ni nujno — vendar pa je na drugi strani skoraj nujno, da to počneš, če hočeš, da zadeva »deluje«.

To je vaš način življenja. Najbrž drugače niti ne bi znali živeti.

To je res, moraš biti tudi malo »cepljen«.

Imate močno razpoznavno javno podobo. Če rečemo etnologija in povemo, da smo etnologi, večina pozna Janeza Bogataja in ve, o čem govorimo.

Ljudje zelo površno razmišljajo in v vsakem mojem nastopu vidijo honorar. Mi smo zelo branjevska stroka, žal je tako — stroka, ki sebi veliko bolj škodi kot pa koristi. Ampak, enkrat sem kolegu, ki me je ogovarjal naokrog glede mojih honorarjev, za novoletno čestitko poslal odrezek vseh honorarjev enega leta. To je zadnje, kar pomisliš. To so stvari, ki niso nikoli plačane in včasih me najbolj prizadene, če kdo to postavlja v ospredje.

Sicer tudi sama vem, da so bili v Krškem presenečeni nad skromnostjo vašega honorarja za predavanje in ocenjevanje rokodelskih izdelkov.

Če samo pogledam svoje kolege umetnostne zgodovinarje — to je moj drugi študij — ki za vsako 15-minutno blebetanje, ne morem drugače reči, razen svetlih izjem, ob odprtju raznih likovnih razstav dobijo visok honorar. Na drugi strani pa etnologi, ne samo jaz, tudi drugi, ki hodimo po Sloveniji in pred polno dvorano branimo tudi kakšne hude očitke stroki, ukrepom, strokovnim odločitvam in podobno, deležni pogosto le aplavza in kakšnega kosila. Pred leti smo se na SED pogovarjali o enotnem ceniku strokovnih storitev (tako kot imajo to urejeno arhitekti, oblikovalci, fotografi in še kateri), a je zadeva nekako zaspala. Menim, da bi bila nujna, saj bi tudi tak dokument pomembno sooblikoval vlogo in »resnost« stroke v družbi.

Tudi sama sem poleg etnologije študirala umetnostno zgodovino in pripravljam manjše razstave v Krškem. Honorarji niso slabi.

Umetnost je danes dosegla tako raven, da se mi zdi brezpredmetno to še početi na klasični način. Tukaj se vidi, kako je umetnostna zgodovina metodološko zaostala. Danes je umetnost stvar doživljanja, postala je komunikacija; včasih, glede na to, da imam sam afiniteto do teh stvari, saj je slikanje – risanje moj hobi, me kar privzdigne, ko poslušam, kakšne blebetoja.

Osebnostno k razstavam in t. i. likovnim kritikam pristopam etnološko ...

Seveda, saj je umetnost danes komunikacija. Tukaj pa smo doma mi. Povem vam primer. Zadnja leta se veliko ukvarjam tudi z dizajnom, vendar je ta pri nas bil in je še vedno domena likovnega področja, čeprav umetnostna zgodovina nikoli ni naredila tistega, kar mi etnologi stalno pravimo: 'V redu – podpiramo nova področja, vendar si najprej postavimo predmetno izhodišče, metodološko razčistimo zadevo'. Seveda je bil cel halo, ko se je začel Bogataj ukvarjati tudi s temi stvarmi. Kot sem govoril na odprtju razstav Oskarja Kogoj in sem enkrat javno tudi napisal, da dizajn za mene niti najmanj ni likovna kategorija, ampak stvar zavestne komunikacije, ki jo neki avtor z izdelkom, ki ga oblikuje – ali kot kontinuiteto iz dediščine ali pa kot nekaj popolnoma novega – ustvarja med predmetom in konzumentom, ki ga z uporabo oživi. To je ena od velikih nalog slovenske etnologije, da bo utrdila zavest, da smo mi tisti, ki smo poklicani govoriti o določenih področjih. Zato tudi redkokdaj odklonim kakršen koli intervju in drugo. Npr. lani in letos sem bil povabljen na srečanje ekonomistov in sem govoril o blagovnih znamkah in ustvarjalnosti. Te stvari moramo začeti izvajati s konkretnimi dejanji. Tudi sicer se zadnja leta z velikim užitkom udeležujem interdisciplinarnih strokovnih srečanj – od medicine do vsega drugega. Mislim, da je zelo pomembno, da izstopam iz svojih ozkih strokovnih okvirov – razni naši ožji strokovni simpoziji so že malce preživela zadeva.

Pa pustiva stroko. Še eno vprašanje o vašem načinu življenja. V bistvu ste tudi vi rokodelci?

Za predah in prosti čas – to je moja rekreacija. Dobesedno sledim latinskemu 'recreare',¹ se pravi, da skušam tudi tukaj biti ustvarjal. Mene ne zanima tek in podobne stvari, ker se tam nič ne dogaja; paziti moraš, da se ne spotakneš, zelo je enolično. Občudujem ljudi, ki hodijo v fitnese in vrtijo tam tista kolesa. Jaz sem se odločil, da bo tudi moja rekreacija ustvarjalna. To mi seveda pri področju, s katerim se največ ukvarjam, rokodelstvo oziroma domače in umetnostne obrti, ogromno pomaga. Naši izdelovalci so zelo problematični, potem ko jim komisija pri ocenjevanju zavrne izdelek, so užaljeni in poskušajo tudi tako: 'Kaj se bodo pa ti šli, saj so sami

znanstveniki, saj oni pojma nimajo, kako jaz to naredim. Ne vedo, da je tehnološki proces samo en del rezultata – izdelka. Tukaj potem vsak zadene v čer – res, da ne znam klekljati, tega se ne bom nikoli naučil, druge stvari pa mi sploh ne delajo težav. Les mi je pa sploh zelo blizu, tudi keramika in podobno.

Mogoče je to minus moje generacije, ampak večina je brez rokodelskih znanj. Sama sem se na oblikovni šoli marsičesa naučila in marsikaj ustvarila »z rokami«. Na terenu pa nas zelo radi »preizkušajo« – najbrž mene bolj kot vas.

To je spet zanimivo vprašanje. Že zaposleni diplomirani etnologi radi trdijo, češ da študentje, ko pridejo s fakultete, nimajo pojma o tem in o tem. Poslušajte, mi smo imeli tega še manj. V enem letu smo se s prof. Novakom peljali z vlakom ali avtobusom na štiri ekskurzije; če je pihalo, nismo smeli ven in podobno ... Fotografirali smo dimnike in take zadeve. Ampak seveda je etnologija, tako kot sva že rekla, način življenja, to ni neka stroka, s katero se boš kar tako ukvarjal – to te mora prežemati do konca. Tudi mi nismo imeli teh znanj, ampak od vsakega posameznika je odvisno, koliko se bo poglobil.

Preden sem začel zbirati podatke za magistrsko nalogo, sem se šel k nekemu mlinarju na Dolenjsko naučit mlet. Danes mi ni problem narediti katero koli moko – ostro ali mehko. Moral sem spoznati podrobnosti, da sem potem lahko bil enakoveren sogovornik in sem lahko raziskoval tudi družbena razmerja, čustvovanja, seksualnost in drugo.

Danes to ni najbolj »in« – večina se nas ukvarja npr. z identitetami.

To je res.

Etnologi, ki se za preživetje ukvarjamo z raznimi projekti in nam zmanjkuje časa za »teorijo«, pogrešamo določena teoretična ozadja na področju t. i. aplikativne etnologije.

Glede teoretičnega ozadja, oziroma bolj pravilno teoretske osnove, ni težav – to na oddelku solidno postavljamo. Možnosti so velike, sledimo domači in tuji literaturi. Zdi se mi, da je večji problem, tako pri študentih kot pri kolegi, preskok na aplikacijo. Kadar koli sem delal kakršno koli aplikacijo, sem si največ časa vzel za metodološko-teoretske osnove. Če so bile te dobro definirane, je tudi vse ostalo steklo. Vsi tako narejeni aplikativni elaborati, ki jih je kar veliko, imajo močan uvodni teoretični del. Seveda pa mora biti oboje v sozvočju. Poznam tudi etnološka dela, ki so naravnana v to smer, pa v prvem delu blebetajo – teoretizirajo in se ustavijo na tej ravni brez ustrezne projekcije na praktični, aplikativni del. Sicer pa poznam take primere tudi pri nekaterih drugih vedah.

Predmetnik na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo se je v zadnjih letih zelo spreminjal.

Predmetniki se več ali manj stalno spreminjajo.

Vaš predmet je nekako še edini, ki ima v imenu kulturo in način življenja Slovencev.

¹ Recreare – iz lat. oživiti, obnoviti, znova ustvariti, ponovno kreirati in duševno se osvežiti, razvedriti, odpočiti (Veliki slovar tujk, Ljubljana 2002, Cankarjeva založba, 984).

Jaz govorim o Etnologiji Slovenije – se mi zdi, da je to bolj smotno. Slovenija je večnacionalna in to je treba ustrezno upoštevati. Zanima me celotni slovenski etnični oziroma še boljše rečeno kulturni prostor. S kulturo in načinom življenja te stvari dovolj solidno povemo. Je pa dejstvo nekaj – še pred par leti se je govorilo o globalizaciji, danes pa razvite evropske države gradijo zelo pomembne premise na regijah; tako vidimo, da v življenju prihajajo razne muhe, eno-, dvo-, trojnevnice, ampak te ponavadi propadejo. Včasih je kar dobro vztrajati pri stvareh. Kar naprej pa jih je treba spreminjati, ažurirati, pregledovati. Zelo zgrešeno bi bilo, da v predmet, ki ga vodim, in za katerega mi žal ta družba ne omogoča asistenta, ne bi uvajal ustreznih sprememb. Vsako leto predavam drugače. Res pa je, da zadnja leta veliko pozornosti posvečam tudi starejšim obdobjem, ker opažam, da se je splošno znanje, ki so ga ljudje prinašali iz srednje šole, izgubilo, je pa to pomembna osnova za našo vedo. Mislim, da bi bilo zelo zgrešeno, če bi si porezali močne veje, na katere smo se že povzpeli.

Na tem področju ne vidim kakšnih hujših problemov. Najhujši problem je vzgoja bodočega pedagoškega znanstvenega naraščaja za predmet Etnologija Slovenije. Dejstvo je, da so se na celotnem univerzitetnem področju stvari diametralno obrnile v razne popolnoma drugačne – marketinške smeri. Univerza kot taka je izgubila precej svoje integritete in svoj profil – to je enkrat ena in se kaže povsod. Dejansko je zelo pereč problem, da eno temeljnih vedenj o državi, narodu, narodih in drugih skupnostih, ki sooblikujejo pojem slovenske države, leta 2004 še nima zagotovljenega pedagoškega in znanstvenega naraščaja, in da je – tu nikakor ne krivim ne fakultete ne oddelka, to bi bilo zgrešeno – situacija v družbi pač taka. Mislim pa, da se bodo stvari v bližnji prihodnosti uredile.

Imate v okviru pedagoških ur, ki so vam na voljo, še dovolj časa za teren?

Kot sem že rekel, sem zelo discipliniran človek. Moja stroka bi se končala, če bi nehal s terenskim delom. Mogoče je moja velika prednost ravno v tem, da imam zelo ažurne podatke o načinu življenja (smeh). V zadnjih dveh letih sem na oddelku spet uvedel zelo intenzivno terensko delo. S kolegom docentom Hazlerjem vodiva študente vsak teden na drugi konec Slovenije, ker se je pokazalo, da ljudje sploh ne poznajo več stvari, in moram reči, da so ta naša druženja na terenu zelo v redu. Tudi to je odpiranje stroke navzven. Večkrat počnemo take stvari, ki presegajo klasično pojmovanje stroke. Delamo razne projekte, pa ne mislim samo razstave v Slovenj Gradcu, ampak še kaj drugega. In to kar uspešno.

Projekti so načeloma naša prihodnost. Ob veliki produkciji etnologov in kulturnih antropologov pa sploh.

To, kar pravite, naj gre, kot rečemo, iz vaših ust v božja ušesa. Mislim, da je v bistvu zelo ironično, da se že desetletja razglavamo za poznavalce življenjskih slogov, na drugi strani pa se do zaposlovanja etnologov še naprej vedemo tradicionalistično. Popolnoma nelogično je, da polno mladih ljudi jadikuje, da nima služb, delovnih področij prek projektnega dela in raznih drugih sodobnih oblik pa je ogromno. Danes nimamo

nekaj specializiranih ljudi, ki bi pisali polstrokovne, poljudne in poljudnoznanstvene članke. Na drugi strani pa so neki diplomirani in nediplomirani študenti Fakultete za družbene vede, oddelka za novinarstvo, ki se kot popolni amaterji lotevajo tem, ki bi jih lahko etnologi zanimivo in odlično načeli. Sam vsako leto študentom govorim, naj pišejo. V novinarskih hišah imam celo vrsto znancev, ki so pripravljeni objavljene stvari tudi honorirati. Zame je nekaj nepojmljivega, da se študenti ne odzivajo. Po drugi strani pa se sprašujem, zakaj etnologi ne odpirajo podjetij, ki bi lahko delala na nešteto področjih. S tem bi tudi zajezili to poplavo negativnega ljubiteljstva – razlikujem med pozitivnim in negativnim ljubiteljstvom. Koliko zelo povprečnih del s področja etnologije danes izhaja – nekaj solzavih, neoromantičnih publikacij in knjižnih zbirk izpod domačih lip. Kaj vse se dogaja na področju šolstva in kako odlična oseba v šolskem procesu je lahko etnolog s svojim strokovnim znanjem. Pred leti smo s študenti sodelovali z OŠ Pirniče pri Medvodah, rezultati so bili fenomenalni. Študenti so bili mentorji otrokom in učiteljicam.

Veliko predavam na seminarjih za učitelje in učiteljice in vidim, kakšna raven je tam, in se sprašujem, ali je ta družba tako bogata, da bo neko vajeniško dobo reševala s temi ljudmi, ali bo rajši omogočila etnologom, da se bodo zaposlovali tudi na tem področju.

Šola večkrat podpira stereotype ali pa jih producira in nezavedno vpeljuje tuje tradicije v kurikulum. Bila sem šokirana, ko sem od svojih učencev za Valentinovo dobivala srčke. Kot učiteljica v oddelku podaljšanega bivanja sem presenečenim učencem 1., 2. in 3. razreda skušala podajati in približati tudi etnološke vsebine.

In so bili otroci šokirani in navdušeni.

Veliko je narejenega, etnologi se lahko zaposlimo tudi v osnovnih šolah, vendar pa je od posameznega ravnatelja odvisno, ali nas »potrebuje«. Osebnostno se mi zdi, da tudi druge stroke tako v šoli kot drugje posegajo na »naše« področje. Npr. na Oddelku za zgodovino nastajajo »etnološke« diplomske naloge.

Seveda, ampak to, da so meje zabrisane, ni nič slabega. Enkrat nekaj delaš kot zgodovinar, drugič kot etnolog. Veste, ko začnemo stvari poimenovati in preimenovati, je to že slabo. Čim manj imen menjati in čim bolj vsebine – to je pomembno. Metodološki pristopi, predmetna izhodišča – tu je treba biti vitalen, svež, nov, provokativen, raziskovalen. Kako se pa to imenuje, pa nima takega pomena. Seveda pa ne smemo tega vprašanja posploševati na celotno področje strokovnega in raziskovalnega prizadevanja. Tu pa so namreč poimenovanja ali boljše rečeno precizne terminološke opredelitve ter definicije pojavov še kako potrebne.

Načeloma vsi v projektih pristopamo interdisciplinarno in celovito – humanistično.

Problemi so nam skupni, samo malo drugače pristopamo. Pri zgodovinskih vedah je pač tako, da so meje zelo ohlapne.

Druga stvar je npr. gradbeni inženir, eden je strokovnjak za statiko, drugi za mostove. Pri nas bi bilo zelo zgrešeno, če bi se še vedno tako vrtilkarsko obnašali. Nobena stvar v naši vedi še ni tako zacementirana, da se je ne bi dalo še drugače osvetliti in to se mi zdi zelo dobro. Včasih mi kakšen študent pravi, da bi se lotil kakšne teme, če se je ne bi že neki drugi kolega. Vedno rečem, da to ni nič hudega, da je to samo dobro. Zdi se mi, da se ves čas preveč ukvarjamo s poimenovanji, z označevanji, razmejevanji, in da to ni dobro. To ne pelje nikamor.

Med mojim študijem se je veliko razglabljalo o stroki. V predavalnici tega sicer nismo občutili, zunaj pa smo to spremljali in zaznavali npr. iz strokovnih publikacij, tudi iz Glasnika SED. Ne glede na rezultate se mi je po nekaj letih na fakulteti to zdelo prav »fino«, ker smo čutili ta znanstveni in strokovni nemir – veter, ki je pihal po prenovljenih (novih) predavalnicah Zavetiške 5². Tistim študentom, ki smo študirali še na drugih, bolj okostenelih oddelkih filozofske, je to vzbujalo občutek napredka oziroma razvoja stroke ter tudi študija. Iz svojega primera lahko povem, da sem v etnologiji usposobljena za zagovarjanje predmeta in metodologije svoje stroke, drugje pa ... Tako se mi ta trenja in razprave ne zdijo ravno stran vrženi čas.

Seveda, sploh ne. Bilo je zelo koristno, da je do tega prišlo. Bom rekel tako, jaz se s tem sploh ne obremenjujem.

Ravno to sem hotela povedati, da ni bilo zaznati, da se s tem obremenjujete.

Sem etnolog. In znotraj tega delam bistveno drugačne stvari, kot so jih delali moji predhodniki. Zdi se mi nepotrebno, da bi se zdaj kako drugače označeval. Tudi zgodovina npr., ki jo tolikokrat omenjamo, dela etnološke stvari, pa jim kljub temu ne rečejo, da so etnologija; zgodovina je še vedno zgodovina, imajo svojo hrbtenico in to se mi zdi zelo dobro. Vse vede so se zelo spreminjale, niso se pa spremenile po imenih.

Pa pogledaj še malo Slovensko etnološko društvo. Tudi glede na vse, kar sva govorila, ima društvo zelo pomembno vlogo v stroki, da namreč povezuje vse etnologe in kulturne antropologe, ki delajo na različnih področjih.

Tudi v društvenem življenju se premalo obnašamo kot etnologi, kot poznavalci življenjskih slogov. Mislim, da klasičnega društvenega življenja, kot smo ga poznali, ni več. Nastaja nekaj novega. Pogledajte fenomen fantovščine in deklščine, o katerem je pred časom naša študentka naredila odlično diplomsko nalogo. To je danes nov, bistveno drugačen fenomen. Etnologi bi se morali odzvati na sodobne procese in tudi oblike društvenega delovanja ustrezno spremeniti, prilagoditi in začrtati neke nove vsebine in motive, ki bodo ljudi navezali na pripadnost društvu. Kaj je to, sedaj ne morem povedati. To je stvar premisleka, mislim pa, da vodstvo društva precej razmišlja o sodobnih smereh in to je zelo dobro.

Leta 2005 praznujemo 30-letnico »novega« (združitev etnografskega in etnološkega društva) Slovenskega etnološkega društva.

A že?

Že – saj ste bili zraven, kajne?

Ja, seveda. Tudi že pred tem, na sestanke nekdanjega Etnografskega društva, ki je bilo takrat zelo dejavno, sem zahajal že od jeseni leta 1966.

Prva številka Glasnika SED v naslednjem letu bo posvečena društvu. Predstavili bomo vse predsednike SED v zadnjih tridesetih letih.

To se je zgodilo na Wolfovi, če se ne motim. Bi moral pogledati v svoj dnevnik (smeh).

Ta številka (Glasnik SED 44/2) je namenjena kratki predstavitvi slovenskih etnoloških publikacij. Rada bi vas kaj več vprašala tudi o Glasniku. Bili ste prvi urednik »novega« Glasnika SED ob združitvi, med letoma 1975 in 1981. Takrat ste vpeljali veliko novosti.

Novosti so bile predvsem vsebinske – koncept vsebine je bil bistveno drugače zastavljen, in tudi oblikovne. Glasnik je dobil bolj vabljivo podobo. Odzvali smo se na tisti čas – pozna sedemdeseta leta so že leta primernejšega grafičnega oblikovanja na Slovenskem, zato je bilo logično, da smo mu tudi mi sledili. V primerjavi z drugimi strokami smo bili kar nekaj let v prednosti.

Predvsem pa ste delali vse sami.

Seveda, vse, saj ni bilo denarja. Ne samo oblikovno, tudi tehnično sem urejal sam. Vso tiskarsko pripravo sem delal sam doma v kuhinji – skupaj sem lepil filme. Glasnik je bil ravno v tistih letih tribuna burnega dogajanja v stroki in je nesporno opravljal zelo pomembno poslanstvo. Mogoče so bile kakšne stvari tudi pretirane, danes, ko z zgodovinsko distanco gledam na te stvari, se mi zdi, da je včasih šla kakšna stvar tudi predaleč. Kaj vem, mogoče smo bili tudi malo nebrzdani, včasih je zadeva pljusnila tudi čez rob. Res pa je, da tudi danes doživljamo med študenti in sicer v javnosti kakšne stvari, ko rečemo, da nekaj ni najbolj vladno. Moramo biti etnologi in razumeti, da ima vsak pojav svojo obliko v kontekstu časa, dobe in družbenega trenutka. To urejanje Glasnika je bilo dejansko nekaj posebnega, vedno smo ga težko pričakovali. Vem, da smo takrat prvič dosegli, da nas je financirala takratna Kulturna skupnost Slovenije. Tam je bil zaposlen moj kolega iz študentskih let, ki mi je rekel, da moramo prošnjo za financiranje argumentirati s tem, da za Glasnik obstaja družbeni interes. To so takrat tako formulirali. Spominjam se, da sem potem vsako poročilo zaključil: 'Za Glasnik obstaja izrazit družbeni interes.' In potem so se seveda stvari širile. Začeli smo iz finančne ničle, za prvo, drugo številko je profesor Kremenšek iz nekega fonda zbrskal denar samo za kritje stroškov. Imeli smo srečo, da so tiskarji včasih kaj slabo

² Tja smo se preselili v študijskem letu 1993/94.

naredili, pa smo jim potem rekli: 'Boste pa naslednjo številko zastonj stiskali.' Počasi se je zadeva izboljševala, za pisanje sem angažiral tudi ljudi zunaj stroke. Kolega, filozof Bojan Kavčič, je bil zelo aktiven, pa tudi še nekateri drugi; sčasoma smo spoznali, da mora Glasnik postati močna publikacija, prisotna na okroglih mizah, simpozijih. Eden največjih dosežkov je bila izdaja dveh debelih zbornikov piranskega simpozija.³ Za mene kot urednika je bilo to orožje. S tistim piranskim zbornikom sem šel na Kulturno skupnost in rekel: 'Dragi moji, pogledajte, Glasnik je pa sedaj že tako debel.' Ker nam je to uspelo, niso imeli protiorožja za rezanje subvencije. Mogoče je to malo v moji naravi in naravi mojih staršev, da z lastnim delom in zgledom pokažem, da se da nekaj narediti. Včasih tudi z neprespanimi nočmi, ampak potem je uspeh temu primeren. Sprašujem se, koliko je mogoče v tej družbi, v kateri živimo danes, to realizirati. Tako da ne bomo čez polpreteklo zgodovino samo udrihali in o njej govorili negativno, marsikaj dobrega se je dalo narediti tudi takrat.

Iz tega je nastal današnji Glasnik SED – strokovno-znanstvena publikacija. Kaj menite o današnjem Glasniku?

Bil sem zelo vesel, ko je uredništvo spet spremenilo format. O tem bi se dalo zelo veliko razpravljati. V naši stroki ljudje zelo radi govorijo o tem, ali jim je kaj všeč, ali jim je všeč naslovni- ca, ali jim ni všeč, ali jim je format všeč ali ne – tu se obnašamo kot amaterji. Na eni strani smo kritični do amaterskega delovanja v svoji vedi, na drugi strani pa se obnašamo amatersko. Dejstvo je, da so formati Kronike slovenskih mest ali pa Časopisa za slovensko krajevno zgodovino pa ČZN – ja ves čas enaki. Dobro je, da se je Glasnik vrnil na to razpoznavno velikost, takšnega, kakršen je sedaj, lahko samo najbolj pozitivno ocenim. To je revija, ki ima svoj profil, je zelo specifična. Njena specifičnost je ravno v tej simbiozi izrazito znanstvenega, društvenega in družabnega – teh treh segmentov. Seveda bi marsikdo rekel, da je to nezdržljivo, ampak to je birokratski pogled na stvari. Menim, da je zelo dobro, da se ti trije segmenti sintetično medsebojno prepletajo; ravno to je lahko pomembno gibalno stroke.

V zadnjih treh letih, ko malo bolj spremljam dogajanje v društvu, so se pojavila razmišljanja in dileme o smislu Glasnika – ali naj bo glasilo društva ali več.

To je glasilo, ki spremlja dogajanje v stroki, kamor sodi tudi društvo, in objavlja prispevke, ki so pomembni za zgodovino vede in njen razvoj, objavlja pa tudi znanstvene prispevke.

Nekaj kritik leti na račun večjega promoviranja dejavnosti društva, nekaj šal pa na število fotografij predsednika SED v vsaki številki.

Poglejte stare številke Glasnika – to je fenomenalni vir za analizo dogajanja v stroki. Komentarje o fotografijah predsednika, ki jih omenjate in jih sicer ne poznam, lahko označim kot

značilni etnološki cinizem, ki je ena največjih negativnosti v naši vedi. Tega »hudiča« bi bilo treba izgnati.

Dobro bi bilo, če bi zmogli, tako kot je bilo včasih v rubriki Kronika, objavljati aktualne podatke o dogodkih v stroki. To je danes povezano vsaj s profesionalizacijo urednika Glasnika SED, ki bi ta dogajanja spremljal.

To se mi je zdela zelo koristna, enkratna rubrika. Čeprav so bile kronike v marsičem tudi zelo pomanjkljive, kar pa ne leti na njihove pisce, ampak na etnologue, ki so dokazovali svojo ignoranco ali pa neresnost in niso pošiljali podatkov. Konec koncev kot pisec take rubrike vsega ne moreš sam obvladati, ampak so te dolžni servisirati. Sicer se pa take stvari dogajajo povsod. Tudi v Vestniku ljubljanske univerze se vedno pojavljajo samo ene stroke, ali pa, ko gledate rubriko Znanost v Delu – nekatere stroke znajo zelo agresivno promovirati svoje simpozije, srečanja, drugi pa popolnoma nič, in med njimi tudi mi, etnologi.

V uredništvu Glasnika SED bi želeli biti tudi aktualni, ne glede na le štiri številke letno. Hkrati želimo objavljati tudi prispevke etnologov, ki ne delajo v »etnoloških« institucijah in smo jih v prvi letošnji številki povabili, naj nam pošljejo poročila o svojem delu. Včasih se njim in nam zdi, da ne delajo »etnoloških stvari«. Vendar, kot pravite, kje koli in kar koli delaš, si etnolog.

Zagotovo, ker je bistveno to, da ti ljudje, ki niso v institucijah, ki so brezposelni ali pa zaposleni drugje, prek Glasnika ne ohranjajo samo stika s stroko, ampak ostajajo na ustreznih strokovnih svežini – nekakšen »etnološki wellness«. To je zelo pomembno. Včasih srečam koga, ki je izgubil stik s stroko in še vedno živi v predstavah časa, v katerem je stroko zapustil. To je pri naši vedi zelo pomemben element, ki se ga druge sorodne vede ne zavedajo v taki meri.

V Glasniku zato objavljamo tudi strokovna in poljudna besedila, ki pač ne ustrezajo strožjim znanstvenim merilom. Takih besedil dobimo v uredništvo kar nekaj.

Terenska raven. Tukaj je treba biti zelo discipliniran in selektiven. Bom ponovil, kar sem že rekel, na eni strani etnologi sami premalo objavljajo, na drugi strani pa je cela vrsta ljubiteljev, raznih 'novinarčkov', ki se ukvarjajo z vsem živim. Prav pri teh prispevkih mora biti uredništvo selektivno in odklanjati tiste, ki bolj sodijo v prilogo Dela, Jane, Našo žene ... Pomembno je, da se ljubiteljska besedila in tako imenovana besedila s terena objavljajo, vendar le tisti z ustrežno težo, vsebinsko, tematsko, pa še kakšno. To je zagotovo zelo težko.

Zelo težko pa pridobimo znanstvena in strokovna besedila etnologov srednje in starejše generacije.

Moje, recimo ...?

Seveda, vaše, na to sem hotela opozoriti.

Dobro! Preprosto zato, ker mi zmanjka časa.

³ Zbornik 24. kongresa jugoslovanskih folkloristov, Piran 1977, Glasnik SED 17/5, 1979.

Prof. dr. Janez Bogataj pred Zavetiško 5.
Foto: Alenka Černelič Krošelj, 29. 6. 2004

**Za razne tematske številke jih še napišejo, »kar tako vmes«
pa zelo malo. Kdaj boste spet kaj objavili v Glasniku?**

Nerad govorim o svojih objavah vnaprej. Edino to lahko povem, da sem v zadnjem času sodeloval pri dveh zelo zanimivih evropskih knjižnih projektih, in sicer sta oba s področja prehrane. En zbornik bo izšel v Strassbourgu, drugi septembra v Haagu. To je bil zame zanimiv izziv, ker smo bili avtorji iz različnih držav. Zlasti za prvi zbornik sem napisal zelo obsežno besedilo, ki sem ga moral za več kot polovico skrajšati in ga bom poskušal objaviti kje drugje. To sta dva večja projekta, nisem pa vnaprej nikoli kaj preveč govoril o stvareh. Mogoče sem malo vraževeren.

Pa kljub temu povejte kaj več o tem.

Prvi zbornik, ki ga izdaja Svet Evrope in bo izšel v Strassbourgu, je bolj analitičen in govori – naslov je *Celebrating Europe at the table/Praznujoča Evropa za mizo* – kako praznična miza odseva proces tranzicije, globalizacije in podobno. Zdaj pričakujem, da mi urednica pošlje v pregled omenjeno skrajšano verzijo.

Drugi projekt pa je *European cookery/Evropsko kuhanje*. To bo reprezentančna knjiga. Razdeljena je na 25 delov, en del je naš, slovenski. To je bil zanimiv aplikativni projekt predvsem zato, ker se je bilo treba odločiti za en tradicionalni in en inovativni meni in izbrati tudi tri značilne slovenske produkte s področja prehrane, kar je bilo težko. Zraven je bilo treba napisati še primeren uvod. Prav te dni sem dobil odtise; preveriti moram, če je vse v redu. Zadeva je zelo dobro zastavljena, vse jedi so napisane tudi po slovensko in mislim, da bo kar lepa publikacija.

V omenjena projekta ste bili povabljeni?

Poiskali so me preko ustrezne državne institucije. Se je pa tudi tukaj treba včasih kar boriti, ker pri nas ljudje še vedno mislijo, da se na področju etnologije vsi na vse spoznajo. Treba je biti trden in večkrat znati udariti po mizi, da se ti državni birokrati umirijo. Vedno direktno povem, da so oni zato, da bodo ustvarjali pogoje – finančne, logistične, organizacijske, da bomo lahko mi pisali in delali. Ob takih priložnostih se pokaže, kako si močan tudi v tem kontekstu. Potrebna je tudi primerna diplomatska razsežnost.

Do tega pa je trda in dolga pot.

Predvsem moraš vedno s konkretnimi primeri in z lastnim zgledom stati za svojimi odločitvami. To je zelo pomembno. Moraš imeti zelo trden in vedno zelo prepričljiv argument.

Spet sva pri delovanju etnologov na raznih področjih in pri raznih projektih. To obširno temo pustiva za kdaj drugič. Najin pogovor bi rada končala z Glasnikom. Nazadnje ste svoje besedilo v Glasniku SED objavili leta 1998 (38/3, 4). Kdaj bomo lahko spet brali kaj vašega?

Bom že kaj napisal, obljubim. Veste kaj bom objavil – svoj govor na podelitvi Murkovih nagrad letos jeseni, ker je govor nagrajenca prejšnjega leta objavljen v Glasniku. O tem pa že malo razmišljam – o čem bom govoril.

Hvala za pogovor.

Z Murkovo nagrado smo etnologi tokrat zagotovo nagradili etnologa na vrhuncu ustvarjalnosti. Mogoče pa je ustvarjalna kontinuiteta dovolj dober razlog, da nagrajenec Murkovo nagrado prejme še drugič. Prof. dr. Janezu Bogataju želimo še naprej vrhunskost pri delu.

Pogovor pripravila,⁴ izvedla in zapisala:
Alenka Černelič Krošelj

Datum prejema prispevka v uredništvo: 3. 8. 2004

⁴ Navajam samo vire, ki so bili uporabljeni pri pripravi, izvedbi in zapisu tega pogovora. O obsežnosti in raznolikosti bibliografije prof. dr. Janeza Bogataja ter množici intervjujev pa se lahko vsak prepriča v sistemu Cobiss.

GRUJIČIČ, Petra 1994: Takšni smo mi, Slovenci. V: Jana let. 23, št. 12 (22. 3. 1994). Ljubljana, 20-21.

KRIŽNAR, Naško 1986: Pogovor z dr. Janezom Bogatajem. V: Glasnik SED. let. 26, št. 1-2. Ljubljana, 1-8.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid 2004: Murkovanje 2003. V: Glasnik SED. let. 44, št. 1. Brežice, 113-115.

ŠKERL, Uroš 2003: Štirioglat pokrivala in pretirano gledanje ameriških nadaljevanj. V: Delo, Sobotna priloga, let. 45, št. 106 (10. maj 2003). Ljubljana, 20-21.